

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Белікової Наталії Олександрівни
на дисертацію Копочинської Юлії Володимирівни на тему
«Теоретичні і методичні засади формування професійної ідентичності майбутніх
фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дослідження. Інтеграція та глобалізація соціальних, економічних і культурних процесів, що відбуваються у світі, перспективи розвитку України на найближчі два десятиріччя вимагають глибокого оновлення системи освіти, зумовлюють її випереджувальний характер. Модернізація вищої освіти визначена імперативом сучасної державної освітньої політики і покликана стати основним засобом формування здатних до вирішення нових проблем фахівців, джерелом знань і методів для урівноваженого співіснування людини та її довкілля.

В умовах соціальних змін, підвищення вимог до сучасного фахівця, професійна ідентичність особистості виступає важливою передумовою адаптації на етапі її професійного становлення. Новому українському суспільству потрібні фахівці з фізичної терапії, ерготерапії інноваційного типу, що поєднують здатність до творчої співпраці в міждисциплінарній команді, володіють сучасними інноваційними реабілітаційними технологіями та покликані спрямовувати власні зусилля на відновлення, корекцію й підтримку рухових функцій людини. Наявність сформованої професійної ідентичності забезпечує їх орієнтацію у світі професії, професійному співтоваристві та дозволяє більш повно реалізувати особистісний потенціал у мультидисциплінарній команді, прогнозувати можливі наслідки професійного вибору і визначати перспективи власного професійного розвитку.

Отже, суспільна потреба у формуванні професійної ідентичності випускників спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія», недостатній рівень теоретичної та практичної розробленості теми дослідження, важливість розв'язання наукового

завдання щодо розроблення та впровадження системи формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти підтверджують актуальність теми дослідження Копчинської Юлії Володимирівни «Теоретичні і методичні засади формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова відповідно до зведеного плану науково-дослідної роботи сфери освіти на тему «Психолого-педагогічні основи формування національно-культурної ідентичності дітей та студентської молоді України в умовах військово-політичних, соціально-економічних і інформаційних викликів XXI століття» (ДР № 0120U001013) та відповідно до теми «Професійна підготовка майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в умовах сучасної парадигми вищої освіти» науково-дослідної роботи кафедри фізичної реабілітації Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Тему дисертації затверджено Вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 9 від 30 грудня 2015 року).

Оцінюючи **ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій**, сформульованих у дисертації Ю. В. Копчинської, ми дійшли висновку, що структура роботи є логічною й адекватно відображає траєкторію руху теоретико-експериментального дослідження. Вона презентована анотаціями українською та англійською мовами, вступом, шістьма розділами, висновками, списком використаних джерел (432 найменування) та додатками. Основний зміст дисертаційної роботи свідчить про широку ерудицію здобувачки, її здатність до системного охоплення різних аспектів досліджуваних педагогічних явищ і процесів, критичність і креативність професійного мислення.

Відзначимо цілісність і логічність формулювання концепції дослідження, яка включає взаємопов'язані концепти: методологічний, теоретичний та практичний. Їх узагальнення дозволило дисертантці сформулювати *провідну ідею* концепції

дослідження, зокрема, положення про те, що формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти спрямовується на: врахування інтересів, потреб, переконань та установок здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти щодо майбутньої професійної діяльності у сфері фізичної терапії; визначення ціннісних орієнтацій студентів, створення позитивного образу професійної діяльності та ціннісного ставлення до професійного зростання у сфері фізичної терапії; розвиток ставлення особистості майбутнього фахівця з фізичної терапії, ерготерапії до себе як професіонала; впровадження інноваційних освітніх технологій в освітній процес для визначення студентами нових вершин у пізнанні реабілітаційної діяльності та шляхів її вдосконалення.

Дисертантка демонструє належну структурованість наукового мислення, визначаючи засади для обґрунтування концепції дослідження через взаємопов'язані методологічні підходи: акмеологічний, гносеологічний, особистісний, діяльнісний, аксіологічний, синергетичний та праксеологічний.

Завдяки створеній концепції дослідження була зреалізована та змодельована система формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти за такими послідовними етапами: адаптаційний – ототожнення себе із професійним образом фізичного терапевта, ерготерапевта, формування потреби у професійному вдосконаленні, усвідомлення майбутнім фахівцем своїх професійних можливостей; стабілізаційний – вироблення кожним студентом власної професійної моделі та власного професійного стилю фахової діяльності, реалізація можливості підвищити свою професійну компетентність і досягти професійного успіху за умови бачення себе як фахівця у віртуальних професійних ситуаціях, деталізуючий – усвідомлення спектру ролей, засвоєних у процесі професійної освіти, переосмислення й уточнення різноманітних варіантів професійно-творчого саморозвитку, працевлаштування та побудови кар'єри.

Заслуговує на схвалення уважне ставлення дисертантки до понятійно-категоріального апарату дослідження. Так, авторка конкретизує сутність понять

«формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти» та «професійна ідентичність майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії, яка формується в закладах вищої освіти».

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій забезпечується застосуванням сучасних методів наукового пізнання: теоретичних та емпіричних, які доповнені методами статистики, що забезпечило достовірність отриманих результатів.

Результати педагогічного експерименту дозволили Юлії Володимирівні досягнути мети та підтвердити вірогідність висунутої гіпотези. Констатувальний етап педагогічного експерименту, який включав анкетування 199 студентів із шести закладів вищої освіти України, 33 науково-педагогічних працівників, 61 фахівця спеціалізованих закладів і лікувально-реабілітаційних установ, був спрямований на теоретичне обґрунтування проблеми дослідження щодо формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти. Його результати підтвердили актуальність та доцільність розроблення відповідної системи. У формувальному етапі педагогічного експерименту взяли участь студенти з чотирьох закладів вищої освіти, які були розподілені в експериментальні ($n = 46$ осіб) та контрольні групи ($n = 52$ осіб).

Вважаємо, що обґрунтованість і достовірність результатів дослідження забезпечуються оптимальною чисельністю вибірки та ретельною експериментальною перевіркою висунутих теоретичних положень. Оцінювання рівнів сформованості професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти було здійснено за такими критеріями, як: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, комунікативний та емоційно-емпатійний. Для порівняння отриманих результатів використано критерій узгодженості Пірсона (χ^2).

Аналіз результатів педагогічного експерименту підтвердив ефективність розробленої системи формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти. Здобувачка досить вдало

зреалізувала процедуру здійснення факторного аналізу, яка включала побудову факторних змінних, які потім порівнювалися за допомогою t-критерія Стьюдента.

Результати педагогічного експерименту підтвердили ефективність системи формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти. Усе це в сукупності забезпечує обґрунтованість сформульованих у дисертації положень, висновків та рекомендацій.

Дисертацію презентує високий рівень **наукової новизни отриманих результатів**. Слід відзначити, що дослідницею уперше науково обґрунтовано теоретичні і методичні засади формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти; розроблено та експериментально перевірено систему формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти, складовими якої є: авторська концепція формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти; модель системи, яка містить цільовий, теоретико-методологічний, змістовий, процесуальний та критеріально-діагностичний блоки; педагогічні умови (інтенсифікація змістового наповнення освітніх компонентів Освітньо-професійної програми “Фізична терапія” першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 227 “Фізична терапія, ерготерапія” галузі знань 22 “Охорона здоров’я” відповідно до особливостей реабілітаційної діяльності у сфері фізичної терапії; інтеграція в освітньому процесі модульних технологій навчання, проблемно орієнтованого навчання, командно орієнтованого навчання, навчання на основі вирішення ситуаційних завдань, проектно орієнтованого навчання та інформаційно-комунікаційних технологій; організація неформальної освіти майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії; розвиток творчого потенціалу та професійної майстерності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії у процесі проведення клінічних практик).

Авторкою уточнено структурні компоненти (мотиваційний, пізнавальний, операційно-технологічний, особистісний, поведінковий) професійної ідентичності

майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії, яка формується в закладах вищої освіти; критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, комунікативний та емоційно-емпатійний), показники і рівні (базовий, поглиблений, вищий) сформованості професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії; зміст професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в Норвегії, Австрії та Великій Британії.

У дисертаційній роботі удосконалено зміст, форми, методи та засоби формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти; робочі програми освітніх компонентів «Вступ до спеціальності», «Теорія і практика фізичної терапії», «Професійна майстерність (за професійним спрямуванням)» освітньо-професійної програми «Фізична терапія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія» галузі знань 22 «Охорона здоров'я».

Оцінюючи **практичне значення одержаних результатів** дисертації, необхідно наголосити на тому, що в освітній процес закладів вищої освіти впроваджено систему формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії та навчально-методичний супровід, а саме: монографію «Формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти: теорія та методика»; навчальні посібники «Основи кінезіотейпування» (у співавторстві з О. Глиняною), «Професійна етика та деонтологія в реабілітації» (у співавторстві з С. Латенко), «Фізична реабілітація при ендопротезуванні органів та суглобів» (у співавторстві з О. Глиняною та І. Худецьким), «Фізична реабілітація при хірургічних захворюваннях» (у співавторстві з О. Глиняною, Н. Пеценко); тестові завдання з освітніх компонентів «Теорія і практика фізичної терапії» та «Вступ до спеціальності»; робочі програми освітніх компонентів: «Вступ до спеціальності», «Теорія і практика фізичної терапії», «Професійна майстерність (за професійним спрямуванням)»; авторські програми з тренінгових модулів для неформальної освіти: «Кінезіотейпування», «Класичний масаж», «Реабілітаційний масаж», «Іспанський масаж обличчя», «Йога-терапія як засіб реабілітації при порушеннях

опорно-рухового апарату людини», «Медовий масаж», «Прикладна анатомія та фізіологія в роботі реабілітолога», «Вісцеральна терапія».

Необхідно зазначити, що розроблені дисертанткою основні положення та результати дослідження впроваджено в освітній процес закладів вищої освіти різних регіонів України, про що свідчать відповідні довідки.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих працях. Аналіз публікацій Ю. В. Копчинської засвідчив їхню відповідність (кількісну та якісну) вимогам до оприлюднення результатів докторського дослідження. Наголосимо, що основні наукові положення дисертаційного дослідження опубліковано в 60 наукових і навчально-методичних працях, серед яких: 1 монографія, 2 статті у колективних монографіях, 3 навчальні посібники, 21 стаття у наукових фахових виданнях України, 10 статей у зарубіжних наукових періодичних виданнях і виданнях, що належать до міжнародних наукометричних баз даних, зокрема 1 стаття у виданні, яке включено до наукометричної бази Scopus, 16 наукових праць, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації, 7 наукових праць, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Матеріали дисертації пройшли належну апробацію, обговорювалися на 16 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, а також на засіданнях кафедри фізичної реабілітації Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Зміст автореферату відповідає тексту дисертації, в ньому повною мірою висвітлено хід та основні результати наукового пошуку.

Високо оцінюючи дисертаційне дослідження Копчинської Юлії Володимирівни, доцільно висловити окремі зауваження і міркування, що вимагають уточнень і пояснень.

1. Здійснивши ґрунтовний аналіз особливостей професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії у провідних зарубіжних закладах вищої освіти, дисертантка не виокремила ті позитивні здобутки, які

- доцільно було б врахувати або впровадити у практику формування професійної ідентичності таких фахівців у вітчизняних закладах вищої освіти.
2. На нашу думку, результати ретроспективного аналізу підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти України, висвітлені у підрозділі 3.1 дисертації, є переобтяженими переліком освітніх компонентів навчальних планів різних років. Вважаємо, що доцільно було б систематизувати основні зміни в поступовому оновленні навчальних планів.
  3. Описуючи концепцію формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти, авторка на с. 236 дисертації констатує, що науковці не виробили єдиного підходу до окреслення етапів і рівнів розвитку професійної ідентичності. Однак, у подальшому описі концепції не знаходимо чіткої характеристики рівнів професійної ідентичності фахівців з фізичної терапії, ерготерапії.
  4. Потребує авторського уточнення реалізація такої педагогічної умови, як інтенсифікація змістового наповнення освітніх компонентів освітньо-професійної програми «Фізична терапія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 227 «Фізична терапія, ерготерапія» галузі знань 22 «Охорона здоров'я» відповідно до особливостей реабілітаційної діяльності у сфері фізичної терапії. Зокрема, інтенсифікація передбачає посилення продуктивності і результативності процесу, тому незрозуміло, як вивчення таких обов'язкових освітніх компонентів, як «Вступ до спеціальності», «Теорія і практика фізичної терапії» і «Професійна майстерність», забезпечує такий результат.
  5. Доцільно почути думку дисертантки щодо відмінностей між модульно-кредитною та кредитно-трансферною технологіями навчання та особливостями їх реалізації у процесі формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії.

Зазначені зауваження та побажання мають рекомендаційний і дискусійний характер, тому не знижують теоретичної й практичної цінності проведеного дослідження, яке є цілісним, має наукову новизну і практичне значення. Його

результати є прогностичними. Висновки дисертації сформульовано відповідно до завдань і результатів дослідження, вони відображають основний зміст роботи.

Висновок. Дисертаційна робота «Теоретичні і методичні засади формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти» є завершеною науковою працею, яка виконана в контексті нових наукових підходів до професійної освіти та має вагомим теоретичним і прикладним значенням. У ній відображені нові науково обґрунтовані результати, що за своєю сукупністю вирішують важливу наукову проблему: формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти.

Дисертація повністю відповідає вимогам МОН України, зокрема, п. 9, 10, 12-14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. (з урахування змін), а її авторка, Копчинська Юлія Володимирівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:
Завідувач кафедри теорії фізичного
Виховання та рекреації
Волинського національного
університету імені Лесі Українки,
доктор педагогічних наук, професор

Учений секретар

Н. О. Белікова

Д. С. Семенюк